Karskuseliikumine leidis kohe alguses Tartumaalgi vastuvõtliku pinna. 1890. a. asutati „Edasi" Otepääs, 1891. a. „Karskuse Sõber" Tartus, siis 1892. a. „Püüe" Laiusel, Kursi Karskuseselts, 1893. a. „Kevade" Alatskivil, 1896. a. „Kaitsja" Äksis, 1900. a. Mustvee Karskuseselts ja „Ugaunia" Tartus, 1901. a. „Priius" Haaslaval, 1902. a. „Haridus" Palal, 1903. a. „Vaprus" Avinurmes ja „Päikene" Nina külas, 1905. a. Ropka Karskuseselts ja 1913. a. „Karsklaste Ühendus" Tartus.

1892. a. jaanuarikuus peeti Tartus esimene üldine eesti karskuseseltside kongress ära, niisama teine kongress 1897. a. ja kuues 1907. a. Paljude aastate jooksul töötas eesti Karskuseseltside Kesktoimkond eraviisil „Karskuse Sõbra" varjul, olles sunnitud sellegi 1901. a. mitmesuguste pealekäimiste tõttu lõpetama. Kui 1907. a. Kesktoimkond viimaks valitsuse poolt kinnituse leiab, saab tema kindlaks asupaigaks Tartu linn. Siin kasvab tema tegevus, mis sõjaoludes õieti väikeseks jäänud, Eesti iseseisvuse ajal riigi ainelisel toetusel Eesti Karskusliidu nime all iseäranis suureks ja mitmekesiseks, ulatudes üle terve kodumaa ja laienedes eriti ka plaaniliku haridusetöö aladele.

1891. aastal astus elule 1889. a. algatatud Eesti Käsitööliste Abiandmise Selts Tartus, kes peale eesti käsitööliste koondamise oma ülesandeks ka oma liikmete kutselise ja üldise hariduse tõstmise seadis. Peale üksikute laiema ulatusega kursuste korraldamise astus Eesti Käsitööliste Abiandmise Selts suurema avalikkuse ette iseäranis 1894. aastal ärapeetud IV üldise laulupidu kaaskorraldajana ühes „Vanemuisega".

1899. a. asutatud jalgrattasõitjate-selts „Taara" Tartus seadis juba algusest saadik oma otsekoheseks ülesandeks peale spordi iseäranis rahvahariduse ja kunsti edendamise. Tema korralised kõnekoosolekud, „Vanemuises" ja „Karskuse Sõbras" peetud koosolekute sarnased, omandasid suure populariteedi, niisama sai „Taara" kohaks, kuhu siis, kui „Vanemuise" tegevus pärast maja mahapõlemist (1903) pea täiesti katkes, Tartu eesti intelligents koondus ja kus nooremate haritlaste, eriti üliõpilaste juhatusel ja kaasabil kindlasihiliselt enam arenenud nõudeile vastavalt näitemängu etendati. Need katsed said otsekoheseiks ettevalmistajaiks pärastisele, uues „Vanemuises" esinevale, juba teatava kunsti-mõõdupuuga mõõdetavale näitemängule, kuna silmapaistvamad tegelased „Vanemuisesse" üle läksid. Hiljemini piirdus „Taara" tegevus pea ainult spordialaga. „Taara" eeskujul maakonnas (Voldis, Krüüdneris) tõusnud eesti jalgrattasõitjate-seltsid suutsid ainult lühemat aega elada.

Haridusetegurina tuleb nimetada ka 1900. aastal Tartus asutatud David Bergmanni nimelist abiraha õppiva noorsoo toetamiseks. 500-rublalisest alguskapitalist kasvas mitmesuguste suuremate ja vähemate lisanduste abil asutus, mis suuremaid summasid on võinud välja anda põhjendaja poolt määratud ülesande täitmiseks. Bergmanni abiraha on omalt poolt tõuget annud teistegi samalaadiliste annetuste tekkimiseks Eestis.